

NUŻ (388) *int i pt*

nuż (361), **nuże** (27); nuże *LibMal*; nuż : nuże *RejJóz* (1:1), *RejKup* (7:5), *BielKron* (1:1), *Mącz* (3:3), *GórnDworz* (16:3), *RejZwierc* (62:2), *ModrzBaz* (9:1), *Calag* (1:2), *MWilkHist* (1:1), *BielSjem* (2:3), *GórnRozm* (13:1), *CiekPotr* (3:2), *ZbylPrzyg* (5:1).

W nuże e *prawdopodobnie jasne (tak w -że, tak też Cn)*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

I. Wykrzyknik [w tym: w antepozycji (92), w interpozycji (23)] (115) :

1. Okrzyk przynaglania, zachęty, wezwania do wykonania czegoś; hej, dalejże (zwykle cum V i z wypowiedzeniem wyrażającym rozkaz, prośbę czy zachętę; *age Mącz, Modrz, Cn; agite PolAnt, Modrz, Cn; eia Mącz, Cn; o Modrz; perge Cn* [w tym z elipsą czasownika w *imp* (17)] (77) : NVż wlfyfcy fpołecznie ktorzy fie kolwiek chlubićie powięściámi fwemi wiernemi być pánu fwemu ftárayćie fie ábyćie wyflawiáli imię iego *RejPs* 200v; A pan odpowiedział. Nuze thi lachaczu milcz o tho terafz na polie wyyezdzam ydzze a rzekny Zeliłlawkiemu abi tham ku mnie nadyachall. *LibMal* 1543/72; *RejRozpr* H3v; Nuż łam wkupe Braćzya nalfy Spatniecż nas tę paduch ftrałfy *RejKup* t4v, 1v, cc6; Nuż y wy morfkye przepáści á Wyelorybowye/ Bądźcye Pánu ku ćci k chwale ząwždy po gotowie. *LubPs* ff3v, Z5v, dd4, ff3v [2 r.], ff4, gg6v [2 r.], hh2; NVż ma miła zacna krwi/ ftanu Rycerfkiego/ Chocia y w tey niedbáłości/ pátrż wždy káždy fwego. *RejZwierz* 109v, 124; Krol Dawid Prorok y Arfiłtá Boży vpominánie tymi fłowy czyni: Nuż teraz Krolowie rozumieyćie/ ćwicźćie fię kthorzy fądźćie źiemię. *BibRadz* *2v; *Mącz* 5d, 101a; *Prot* Dv; *RejPos* 160, [310]; nuże miła Anno ftáray fie pilno co będzie pan iadł *RejZwierc* 89v, Av; *WujJud* 134; *CzechRozm* 26v; Ale nuż teraz [*Age nunc*]: niech te doroczne śiedzenie będzie froższe niż karánie ná gárdle *ModrzBaz* 80; *MWilkHist* L2v; Krzyczy nuż teraz Brácia chęćią iednákową/ Czyńćie/ ia was záfławię naprzod fwoią głową *StryjKron* 732; NVże nowi ftáteczni Rycerze/ Bierzćie ná fię zbroie y pánczerze. Vbrawłzy fie z łukiem w fzaráwáry/ Iedźćie fkokiem porażćie Tátary. *BielSjem* 29; *ArtKanc* A3, A11v, C6v, I7v, P19, S16; *WujNT* Iac 5/1; nuże powiedzże mi Naprzod iáko ćię zową. *CiekPotr* 68; *SapEpit* Bv; *RybWit* B3v; Nuże moje ferdeczko/ nie żáluyćieź ieno Ná tę fuknią ftá złotyeh/ ieft też tu me wiáno. *ZbylPrzyg* A4; [Yedni rwáli drudzy lali A trzeći ná demną ftali Mowiąc/ nuż go brácia ieffćze *KorcZozm* E3v].

W *równoważnikach zdania rozkazującego* (6): *RejKup* q8; O ślepy Kácérzu/ powiedz mi/ Polfka Króleftwemli ieft/ czyli nié? Rzeczze że ieft. Nuż ty teraz weń ośtrzem/ y ták mów: Tedy Polfka ma Królá? Odpowię/ pewnie że ma. *OrzQuin* Aa2v; Ták nápominał [*Gliński*] wfzytkich obiezdziác wkoło/ A potym śmieie krzyczác łam fkoczył ná czoło/ Krzyczác nuż zá mną Brácia: Litwá zá nim z krzykiem Wielkim pędem fkoczyłá zákrzywionym fzykiem. *StryjKron* 702, 532; weźmi ty Krolu żelázną rozgę do ręku/ nuż w ty Heretyki. *NiemObr* 21; *SapEpit* B3v.

Powtórzenie dwukrotne (2): *RejKup* x3; NVże nuże moje przyiaćiołky/ Czás do rády zdiáławłzy gomołki. *BielSjem* 9.

Połączenia: »ba nuż(e)« = *age sis, eia Mącz* (3): *Agesis, adverbium excitandi*. Bá nuż/ nuże. *Mącz* 5d; *Eia, adverbium hortandi, Nuż/ Ba nuże Mącz* 101a.

»ej nuż« (8): EY nuż wfłelki chćiey obáczyć coć potrzebnieyłfego/ Iefli thák żyć Swiátu kwoli pełniác wiele złego *MrowPieś* A4; EY nuż wfzyfcy narodowie pośluchaycye tego/ Wy co miełzkacie

na fwyecye fłkłońcie vchá fwego *LubPs* Nv, R5v; *KrowObr* Av; Ey nuż káždy żáluiać zemną fwoich złości/ podnieś ferce k Máiełtatu iego wielmożności. *ArtKanc* L5, L8v, N11v, P3v.

»nuż jedno« (3): Nuż iedno przedię/ choć nie wżyfłki/ ále wždy z nich niektore/ ktore pámietałz powieday/ á iá teź z łálki Bożey odpowiedác ci ná nie będą. *CzechRozm* 68v; Nuż iedno powiedz, cobyś mu chciał dáć. *CiekPotr* 25, 59.

»o nuż« (1): Widzenie Krolá y Mnichá walczących/ ktorych gdy łam Krol Iágiełło widział/ wołał ná S. Stániłłáwá/ o nuż ich miły fwięty Stálku. *StrykKron* 532 marg.

»nuż przedię« (4): Nuż przedię zacna Leliwo/ Nie vdaway łie ná krzywo. *RejWiz* A2v; Age. Nuż. Przedię/ Prowadz fwą rzecz. *Mącz* 5c; Nuż przedię kto teraz mowił/ niech nie przełthawa/ áby przyłcie moje przyczyną milczenia nie było. *GórnDworz* H3v; *CzechRozm* 68v.

»nuż (teź) tedy« (8): Nuż tedy łtąpmy/ á pomiełzaymy tám iężyki ich [*Agite descendamus et confundamus ibi labium eorum*]/ áby ieden drugiego niezrozumiał. *BibRadz Gen* 11/7; *RejPos* 58 [2 r.], 206v, 232v, 258, 351v; Nuż tedy wy ktorzi łię náukámi báwićie [*Quare agite, o cultores literarum*]/ ktorzi zwierzchność maćie poyrzyćie łámi ná łię *ModrzBaz* 132v.

2. Okrzyk wyrażający różne stany uczuciowe: radość, podziw, powitanie; zdziwienie, powątpiewanie; przestrożę (zwykle cum V lub z wyrażeniem wykrzyknikowym); eia *Modrz*; age *Calag*; euge *PolAnt* (38) : Nuż iákie dziś gry náłtály Zktorych ginie kołł niemáły Dziwne fluxi/ turmy/ rułłe Aż drugi ná łtole kłulłe *RejRozpr* G4v; (did) Kupieć łyę łmieje z Mnicha/ jż pierwey Czartowi grozył (-) Nuże miły Herkułełie Toćz teraz ona rzecz wlıełe Czoź ya zawždy czartu grozył A on łie za tobą wozył *RejKup* x6v; Nuż teraz o moy Pánye włłech załtępow Boże/ Boże náłz Izráełłki ktoć łye oprzeć może *LubPs* O4; *RejWiz* 93v; NVż ma miła pátria/ płáčmy ná łię łámi/ Iż łie łzczęćie ná trepkach/ ták włóczy zá námi. *RejZwierz* 108v, 102, 103; Nuże miłe łiełtrzyćki/ znam po wálzey twarzy że ná żadney łtrachu nie máłz *BielKron* 320; *GórnDworz* V5v, Z3, Gg3v; Nuż iákim kołłtem á iákim zbytkiem wiele páda s łtołu twego/ ták iż y psi łedwe [!] czálsem doiadáią onych dziwnych wymyłłow twoich. *RejPos* 192; Nuż toś iuż łyłzał częgo łie napierałz/ y od kogo łie nápieráłz *RejPos* 317, 326; *RejZwierc* 231v, 233v [2 r.]; Nuż przed onym Báłwánem/ co zá dudkowánie/ Náłmiałbyś łie do woley/ pátrzáiać tám ná nie. *HistHel* Bv; Nuże moi mili żołnierze [*Eia milites*]/ co vyrzyćie że ia pirwey przed wámi czynić będą [!]/ tegoż y wy zámną czynić nieprzełtawayćie. *ModrzBaz* 23; Wolan. Nuż. Nuże. Bá nuże. Age, perge, igitur. *Calag* 573b [2 r.]; *KochJez* [B4]v; *WyprPl* A3; Nuż tedy łługo dobry y wierny [cf Dobrzeć łługo dobry y wierny *WujNT Matth* 25/21]/ gdyżeś nád máłym był wiernym/ nád wielem cię połtánowię. *WujNT* 267.

Ze zdaniem pytajnym (3): Nuże panowie gołłcie iakoz łie tu macie Czemuzełcie nie wełeli a ocz łie łtaracie *RejJóz* O2v; *GórnDworz* O7; Nuże, y ná niebie Byłeś? Y owłzem łtámład płynęłłmy rzeką Tą ná baćiku łlicznym máłowánym. Więćeś Widział y Seráphiny? *CiekPotr* 72.

Powtórzenie dwukrotne (3): Táki mowi Pan Bog/ Iżełcie wy mowili/ Nuż nuż przećiw miełcu memu łwiętemu [*euge super sanctuarium meum*] *BibRadz Ez* 25/3; Synu człowieczy/ przeto iż Tyr mowiło przećiw Ieruzálem/ Nuż/ nuż [*enge*]/bráná narodow złámana iełł *BibRadz Ez* 26/2; *ZbyłPrzyg* A2v.

Połączenia: »ba nuże« = age *Calag* (2): *Calag* 573b; Bá nuże/ me miłe pánie Bęđzieć to rychłó łwitánie. Coż wždy łepłzego czynimy Iż do grobu nie idziemy. *MWilkhist* G4.

»nuż co« (1): A thám nawiętŕze czáry/ błędy/ ná ten čás ŕie dzyeią. Nuż co gromnic/ błázykow onych ŕwiętych/ wiázáni zyoł rozmáitých/ onego chodzenia po rynku/ chroftu náftáwiawŕzy/ z bębný z dudámi. *RejPos* 225v.

»nuż dalej« (1): Nuż dalej, moja dziewko, niecháj znam i tego, co to wzrostem pomniejszy od Agamemnona *KochMon* 26.

»nuż wy teŕ« (1): (*marg*) Zárłok/ Krol opilŕtwá (-) Włofy mu ŕie zyeŕyły/ á pełno w nich pierza/ A onym ŕilnym koflem/ wŕzytko ná doł zmierza. Iákoby rzekł/ nuż wy teŕ/ przecz dármo mieŕzkacie/ Coŕ wam po iných ŕpráwach/ wŕzák ŕie dobrze znacie. *RejWiz* 167.

II. Partykuła (273) :

1. W funkcji składnika dodatkowo uwydatniającego, wzmacniającego treść wypowiedzi; *age, iam* *Modrz*; *ecce Vulg* (81) : *BierEz* B4v; Nuż náŕŕy Przodkowie wŕyŕczy Tak Pjŕŕali o Kapiczy Iŕ tą Satą z Nieba była A barzo Diabły ŕtraŕyła *RejKup* cc5v, ddv; *HistHel* B4v; Nuż ŕtroiámi páchołki iáko przewielzáią/ Náđ dochody ŕwe włáŕne práwie wyciągáią/ Pomniác to gdy więc ktory iŕ ná vrząd w ieŕdżał/ To ŕie ieden drugiemu wŕftáwnie pokazał. *MycPrz* I B2, I B3v; Iáko ŕobie ŕam powoli czytác moŕeŕŕ. Nuŕŕ ono co czytamy w Płálmie. 105 v 8. 9. 10. áŕz do 11. *CzechRozm* 126; *PaprPan* V2; *ReszList* 186; Nuŕŕ dzieleniem bráćiey/ máiętnoŕci po Oycu/ iáko *familie* wielkie drobnieią y niŕczieią/ iáko do vboŕtwá przychodźci ŕynom muŕi *GórnRozm* K3v, L; *PaprUp* K2v; nuż Pan Piotr Zborowŕki do ktorego iŕ wszystkie Causy odsyłam aiz sam temu zdołac niemogę tak wiele pisac, ten wm wypiszę. *ActReg* 164, 71, 77, 86, 136; *OrzJan* 128; Nuż ielcŕze więŕŕza nieŕpráwiedliwoŕc/ gdy ieden człowiek w náŕzym práwie droŕŕzy niŕ drugi. *PowodPr* 68; *PaxLiz* A2v.

Połączenia: »ale nuż« (1): Ale nuż [*Age nunc*]: Niech w ktorey Rzeczypoŕpolitey/ wŕzytek lud/ nikogo niewyjmuíac/ ma to ŕobie zá rzecz pewná *ModrzBaz* 40.

»nuż owo« (1): Nuż owo co on zá dziw kładzie/ á rzecz niepodobná ku wierze/ áby na ledzie mogł ogien niećic/ żaden dziw nie ielŕ/ bo ŕie thego oczy náŕze doŕyć ná pátrzywáią. *GórnDworz* B3.

»nuż proszę« (1): Nuż proŕŕę/ á co zá poŕytek owých máłŕkárnikow [*Iam quid sibi volunt personati illi*] *ModrzBaz* 36.

»nuż teraz« (1): Oto teraz [*Ecce nunc*] (*marg*) Nuŕŕ teraz G. (-) wy co mowicie; Dziŕ ábo (*marg*) y. G. (-) iutro poiedziemy do tego miáftá *WujNT Iac* 4/13.

»nuż teŕ teraz« (1): Nuż theŕ theraz wy co więc mowicie [*Ecce nunc qui dicitis*] *Leop Iac* 4/13.

»nuż záŕ« (1): Nuż záŕ około chorych iákiey pilnoŕci przykádáią/ áby ozdrowieli. *ReszHoz* 120.

a. *Partykuła wzmacniająca wskaźnik nawiązania, partykułę pytajną lub zdanie pytajne; etiam, profecto PolAnt; iam Modrz* (55) : Nuż kiedy náŕtáną trwogi Wnet náłbie vroŕtą rogi *RejRozpr* F3, C4v; Nuż gdy bych chciał wŕpominać ci czo w cznotach ŕtali Y w nawiętŕŕzych przygodach nicŕ ŕie nie lękali *RejJóz* F7v; *RejKup* g5; Nuż gdy ŕie nieprzyiaciel iáki trefi s ŕtrony/ Iŕ będye trzebá iákiey niemáley obrony/ To ŕie ciągni iáko Lis byŕ miał ogon ŕtráćic/ Bo wŕdy lepiej niŕli ŕie z niewolą pobráćic. *RejWiz* 69, 42v; Nuż kiedy do dárow/ do vpominkow przydzie/ ktoremi ŕiá miaft/ y zamkow/ ná ŕwiecie dobyto/ tám iuŕ niemáłŕ żadney miáry *GórnDworz* Bb3v; Nuż gdy przypadnie niemoc ábo iáka chorobá/ tho dopirko/ iáko tho ŕámi widzimy/ co zá ŕpráwá w tákowych ŕie ludzioch okázuie. *RejPos* 6, 32; Nuż gdy ielcŕze owi przyrodzeni błazenkowie á owy dziateczki wdzięczne

przypadną/ [...] iáka to iest rofkořz á iáka pociechá. *RejZwierc* 32v; NVž teź ieflibyř páná widziál álbo fie w pychę vnořzác/ álbo vpor iáki przed ię biorác/ [...] ázářzbyř miał być ták beřpieczney cznothy *RejZwierc* 44, 38v, 49, 57, 59, 90v (12); *WujJud* 143v; Nuž gdy [*etiam (marg) profecto (-) quod*] czterzy řady moie złe/ miecz/ y głod/ y zły zwierz/ y mor pořlę do Ierufzalimá/ abych wyřiekł z niey człowieká y bydłę? *BudBib Ez* 14/21; Nuž/ Aza Duch Boży niewiedziál/ ktore księgi miály zginác/ á ktore zořtác? *BudNT Hh4, Kk3; CzechRozm* 20, 98, 104; Nuž co nienależy do cnoty [*Iam quod virtutis non est*]/ á iáko do męřtwá należeć może? *ModrzBaz* 62v, 66; Nuž/ á o Pietrze co teź rzeczemy? zali go teź fundámentem kořcioła řwego Rzymkiego iegoř Papieřnicy nie czyniá? *CzechEp* 230, 288, 419; Nuže gdyž Rzeczypořp: idzie o zgubę Synow Koronnych/ zařz nie řilá ludzi/ á nie prořtego řtanu ginię [!] o kradzieř *GórnRozm* E3v; *ActReg* 72; Nuž pod Stárodubem/ ázař poimánych ták wiele nie było *OrzJan* 40, 12, 19, 61, 63; *GrabPospR* L, L4v; Nuž Iármárki/ tárgi/ háńdle/ y pořpolite vgody ábo řpráwy/ á kiedy częřtřze iáko w řwięta? *PowodPr* 52, 33, 50; *VotSzL* E2v; *GosřCast* 32; Nuž teź do dyngowánia/ wnet že dařz [*trunku*] potuchę/ Kto fie w tobie rořkocha/ iuž niedba o řkruchę. *PaxLiz* Dv.

Pořczenia: »nuž (a) owo« (3): Nuž á owo co/ gdy *de male obtento* pozowá? *GórnRozm* I2, I4, Lv.

»nuž (teź) zasię« (4): Nuž zářię ázař to nie rořkořz wiedzieć przyrodzenie káźdego źwirzáká/ káźdego ptařzáká/ káźdego drzewká/ káźdego ziołká *RejZwierc* 112v, 32, 156v; Nuž gdy ię teź zářię gdzie miedzy ludzie tráfi/ oná ták wdzieczna á zgodliwa pará/ w iákiey pocźciwořci/ w iákiey powadze y w baczeniu ořobnym v káźdego być muři *WerKaz* 305.

2. Partykuła w funkcji przysłówka (192) :

a. *Partykuła potwierdzająca, wyrażająca potwierdzenie, uznanie czegoř za řluszne: tak, tak jest, dobrze* (1) : Nuž/ wyrozumiałem to/ ále tego ięřzce niewiem iáko rozumieć mam coř przydał *CzechRozm* 173.

b. *Partykuła wyrażająca kontynuację: następnie, dalej, także* (176) : Bo więć ow řlęžák z forbotem Liřřtewká/ bryżyk ze złotem Nuž káplerzyk zoboyczykiem Teperelle z gorgulikiem Iřcieć řkárbu nie vmnoży Niřli to ná řfyię włoczy *RejRozpr* H3, G3 [2 r.], H3; *Swieczky/ Błářeyky/ Paczorky Suche/ Piatky* albo *Wtorky* Nuž *Mirra/ Gadzjdło/ Złoto Agnus* teź *Dei* oto to *Czom* zawzdy nořřyl przifobie *RejKup* aa8; (*marg*) *Choroby* duřzne. (-) Nuž łákomřtwo/ nuž pychá/ nuž gniew/ nuž zazdrořci/ Wierz mi iż ty zá febrę řtoię przypadłořci. *RejWiz* 94; Iáko Iakobow řługá gdy mu řzedł po řonę/ Iáko go teź prowadził Anyoł w cudzą řtronę. Nuž iáko *Tobiařzá/ iáko* inych wiele/ Iákie z nich záwždy wierni miewáli wefele. *RejWiz* 156, 2v, 10v, 14v [2 r.], 23v, 31v (14); Pięknie *Hiřtoria* mowi o řenie Márkántoniego/ á fieřtrze *Auguřtowey Oktáwiewy*: więć o *Porciey* dziewcze *Katonowey* á řenie *Brutego*: nuž o *Caiey Ceciliey* řenie *Thárqniniusewey*.* zářię o *Korneliey* dziewcze *Scipionowey*: á thákich liczbá byłá niezliczona w Rzymie. *GórnDworz* Y2v; Ale wiecie w.m. co niewřtydliwe czyni białęłowy? naprzod złe wychowanie: pořthym vřtáwiczna prořba męřzczyznřka: więćz zdrádá: nuž dáry: vbořtwo: náďzieiá: ná ořtátek boiařń *GórnDworz* L17v, B2 [2 r.], E3, G4, Y3v, Z (11); Nuž *Dawid* w vpadku řwym iáko był pocieřzon. Nuž y inych wiele. Iáko y *Páweł* s. gdy wołá do *Páná* w przeřládówánium řwoim/ powiedziál mu *Pan*: iż dořyć thy mařz/ kyedy mařz łářkę moię. *RejPos* 133v, 150, 202, 225v, 265, 330v (9); Nuž *Hetmáni/ Rotmiřtrze/* gdzie mi fie podzieli/ *Ktorzy* w

rzeczách Rycerłkich/ łowo dobre mieli. [...] Nuż on Otá/ Zeglotá/ Kreflaus s Kurozwąnk/ Nigdy nie żáłowáli w potrzebách łwoich rąk. Nuż oni Toporowie/ Buczácki/ Oftrorog. Tym nieprzyaciel niebył napotężnieyłzy frog. *BielSat* G4v; NVż záfię poiázdy náłze/ koń zá pięć łeth złothych/ rząd zá drugie. Nuż owy áłzbánty/ nuż owy kutafy/ nuż owy dziwne muchry/ łtrzępki/ áż dziwno pátrzyć ná ty łtráfzne wymyłły łwiátá tego. *RejZwierc* 58; Nuż Intełtatá/ nuż Káduká/ nuż tełtamentá ludzi pobożnych/ ktorychby łie wiele gdyby był rząd otworzyło. Nuż inych kondiciy znalázłoby łie niemáło/ by łie iedno ludzye oftráfzyli o tym mowić. *RejZwierc* 187, 111v, 125v [3 r.], 158 [2 r.], 166, 187 (20); *BielSpr* 57; Załz nie zacne Páńłtwo było Greckie/ ktore przez Amuráthá było połiedzone. Nuż theż Epirinłkie; Alhánłkie/ y inłze okoliczne Páńłtwá ich/ [...] Nuż žięmiá Egipłka/ á prawie iáko požarem dochodziłá moc ich do włzyłtkich Pańłtw okolicznych/ [...] Załz theż nie mocne było Krolełtwo Węgierłkie z łwymi Páńłtwy *MycPrz* II [B3]v, I B, [C2]v [2 r.], [B3] [2 r.]; *WierKróc* A3v, A4; *PaprPan* V2; Nuż o Ianie. 13. co też rzeczemy: byli też leplłzy niż łi miánowáni przodkowie iego: zostawłzy iako y oni głowá kołciółá Rzymłskiego? *CzechEp* 419; *NiemObr* 75; *WisznTr* 32; *BielSen* 12; *BielSjem* 8; *BielRozm* 12; Abo to Polłka naybliżey Turkow łiedži? Czy nie bliżey łá Turkow Wenetowie? Nułz Sycyliyłkie/ Neápolłkie/ Krolełtwá/ załz tám nie tułz/ á iákoby w gárdle v Turkow łiedzą? *GórnRozm* E3, D, F2v, F4v, G3, G4v, H; *ActReg* 22, 23; *GostGospPon* 170; *OrzJan* 7; Co nie może być iedno že mułzą onych požytkow łwych vdzielić inłzem/ łługom naprzod łwym/ potym kupcom/ v ktorych łię niemal włzyłtki náłze prouentá zołtaia/ nuż rzemiełnikom/ ná potrzeby łwe/ małżonek džiateg y łzeláđzi twoiey *GrabPospR* L3v, L3v [2 r.], N4; *KlonKr* A2; *PowodPr* 24, 74; *VotSzl* C3v; *CiekPotr* 31; *GosłCast* 46; *ZbyłPrzyg* A2v, Bv.

Połúčzenia: »nuż dalej« (3): Nuż dáley iáko łie nowe gwiazdy nád przyrodzenie przy zyáwieniu iego okázowály/ iáko go męđrcy z rozłicznych kráin poznáć łzukáli/ iáko on Herod y oni Biłkupi włzyłcy/ [...] s przyłcia iego łtrwożeni á vłtráfzeni byli. *RejPos* 305v; Nuż dáléy/ co rzekę o žiemi Rákułkiéy/ iáka teraz iełt? *OrzJan* 9; *ZbyłPrzyg* A3.

»nuż drugie rzeczy« (1): Nuż drugie rzeczy/ že džiad/ práđziad/ oyćiec/ ináčéy žyli/ y w krzełciánłkiéy wierze vmárli: ábo y to pomáłu łumnienie gryżie? *OrzJan* 35.

»nuż jeszcze« (5): Nuż ielczce/ izali y tego nie baczyłł iáko wiele iełt fałłzywych krzełcijan co iuż rzkomo z Papielstwá wylłzi/ y niektore grube błędy iego porzucili *CzechRozm* 223; *CzechEp* 22, 25, 362; Drzewcá/ nim tám doiedzielł/ w dróđde złamáć wáruy/ Gdy niedáleko woylłká/ Lardum ie połmáruy: [...] Nuż ielcze: Vchoway záł rány pánie boże/ Ielłi co přęđko złelczyć/ tedy Lárdum może. *WyprPl* C2.

»nuż też« (29): *RejWiz* 56, 57v; Nuż też owielczki ázałz też ty mály požytek vczynić mogá? [...] Nuż też wołká łthárego áłbo iákiego podrołłego moželł zá młodego přefrymárczyć/ przez látho go wypáść *RejZwierc* 108v, 108v [2 r.], 109 [5 r.], 110v [2 r.], 126 [2 r.]; *MycPrz* II A3, A4v, Bv [2 r.], B2 [2 r.], B2v (12); *WierKróc* A2v; A Mężyk łnadž nád włzyłtki łtroiu nie zániechal/ Ligęzá s łwoim počtem/ s Stárołtą Stężyckim/ Táłke Inowłocłáwłki Woywodá z Łelczyckim. Nuż też Pánowie z Gorki/ y Káłztellan Gdańłki/ Brzelłki/ Ráwłki Woywodá/ Płocki/ y pan Zbałłki *StryjWjaz* B3v.

»nuż zasię, záł« (37:1): Gdyž dułzá/ žywot/ ciáło/ włzyłtko w iego [Boga] mocy/ A kto łie wydrzeć może s tákiey frogiey mocy. Iuż rozumielł co iełt łtrách/ gdy go nie łłuchamy / Nuż záfię iákie

dziwne łąki z niego mamy. *RejWiz* 50, 31v, 70, 161v, 162; *BielKron* 26; Inych też było wiele świętych białychgłow/ ktore nie są tak bårzo włławione: Włpomina święty Hieronim s podziwieniem niektore swego wieku/ [...] Nuż zaśię co tych było/ o których ábo piłmo zginęło/ ábo niebył ten/ kto by był ołobne ich cnoty piłác vmiął *GórnDworz* Yv; *RejPos* 264, 270v; (*nagł*) Iáko Ognifte kule działác. (-) NVż zaśię iák ognifte/ kule działác maćie/ Náuczę was/ ielli mię pilno posłuchaćie *BielSat* N2 [*idem BielSjem*], B4v, Cv, C4v, Dv, Ev; Nuż zaśię żoná/ nuż dzieci/ nuż łudzy/ bo tám trzebá áby było zåwždy płtro/ gdzie wziác tu wziác/ bo łie tym ozdobić ma kto tytułow dołtawác chce *RejZwierc* 158, 32v, 38v, 57v, 58, 108 (11); *BielSpr* 57 [2 r.]; *BielSjem* 38; *BielRozm* 14, 23, 25, 33; *GórnRozm* H; *ActReg* 166; A Mácedonia co/ páni niekiedyś wżyftkięgo świátá? iákiego fercá przeciw niemu [*Turczynowi*] ielt/ włpomináiąc łobie oné wielkie Philippy y Alexándry? Nuż zaśię Croátia/ Dálmátia/ y infzé narody y królestwá *OrzJan* 30, 88, 109.

c. *Partykuła wyrażająca przypuszczenie, warunek: jeśli, gdy [w tym: con (6)] (10)*: Nużby on chciał pomniec nato Czo on tobie winien zato Iżes mu rozum łdrowie dał [...] Snacz wżdy mogłoby bycz Czo zniego Ku tvey chwale godniéyłfygo *RejKup* cc4; Nuż bychmy zåbaczyli imyenyá Bożego/ A wznóšili ręce łwe do bogá cudzego/ Załzby Bog nye obaczył tákich włfetczności *LubPs* M2; *MycPrz* I B2v; Dobrzeć przedsię: ále nużby [*Recte quidem sed quid si*] to onemu/ co przypominał/ ná pámięć było nieprzyłzł? ázaby łędzia ná łwey powinności bårzo niechramał? *ModrzBaz* 88.

Połączenia: »a nuż« = *quod si Modrz (6)*: A nuż ten Piotr Rzymłki z Biłkupy Polłkimi zblådzi/ więc my nań naprawę wżyftkięgo Królestwá Polłkięgo/ mimo Stan wżyftek Rycérłki przypuścić mamy? *OrzQuin* G; A nużby Król ná Decrećie Arcybiłkupim nie przełtawáł/ cobyłmy tu dáléy czynili? *OrzQuin* S3v, G, V3; *ModrzBaz* 79v, 142v.

»nuż zasię« (1): A nużby zaśię ná tę mowę przyrodzenie odpowiedziáło [*Huic orationi si contra respondeat*]/ że áni w żywoćie/ áni w zåbijániu/ áni w pánowániu/ áni w poddáności nietrzebá mieć baczenia ná łłáchectwo y ná chłopłtwo *ModrzBaz* 142v.

d. *Łączy składniki zdania wskazując na intensyfikację treści drugiej: coż dopiero, tym bardziej, o ileż więcej (2)*: Bo/ áza po prawdzie Bog miełzkác będzie ná ziemi? Oto niebiołá y niebiołá niebios nie ogárniáią cię/ á nuż [*etiam quia (marg) quanto magis (-)*] dom ten ktory zbudowałem? *BudBib* 3.Reg 8/27; Oto gdy ielzcze było cále/ nie zgodziło łię ná vrobienie (częgo)/ nuż [*etiam quia (marg) quanto magis (-)*] gdy ie ogień požárł/ y zgorzáł/ áza będzie znie⁸⁰ ielzcze (co) vrobiono? *BudBib* Ez 15/5.

e. *Partykuła oznaczająca rozpoczęcie (często nagłe) czynności wyrażonej najczęściej bezokolicznikiem: dalejże [w tym: cum inf (2)] (3)*: Wtore [*Ezop*] przyłzedł y ogládał/ Pániá bårzo śpiácą záltał. Nuż iey wżyftek zádek odkrył/ A tákó iey łpác dopuścił *BierEz* E2; Nuż hurmem práwie wżyftki zåráz roty Ná hetmáńłkie łie náćilłkác namioty. *KochSz* B4v; Nuz monstrowac li Miejskie łudzie adowiedziec się wieleby doobrony grzeczných było *ActReg* 28.

Synonimy: **I.** 1. *ej, hej, hejda, hejdaż*; 2. *auch, ech, ehej, hej, och*; **II.** 1. *bowiem, oto*; 2. **a.** *tak*; **b.** *dalej, zaś*; **c.** *gdy, jeśli*.

Cf NU, NUŻEŻ